

מקום לכולם – מרחב ציבורי מע"ר מזרח ירושלים | מקום שלישי – אדריכלות נוף עירונית
רחל וינר אדריכלות ונוף בע"מ

"מקום לכולם" הוא פרויקט שחצה את הגבול בין אדריכלות נוף לתכנון עירוני ולפעולה חברתית. על ציר סולטאן סולימאן ורחוב הנביאים – אחד המרחבים העירוניים המורכבים בעולם, על קו התפר בין העיר העתיקה של ירושלים לעיר המודרנית – הציע הפרויקט פרשנות חדשה ל"חגורה הירוקה" שתחמה את החומות מאז תכנית מקלין ב-1918. במקום רצועת חיץ שמבדילה, נוצרה שדרה לינארית שמחברת: מדרכות שהורחבו, שדרות עצים כפולות, כיכרות, מזרקות ומרחבי ישיבה הפכו מסדרון תנועה כאוטי למרחב ציבורי שאנשים בוחרים לשהות בו.

המהלך לא היה רק אדריכלי. צמצום נתיבי הרכב דרש פיצול ושינוי מרכזי תחבורה – החלטה שנוגעת לאסטרטגיה עירונית. שיקום חזיתות, הסדרת רוכלות מקומית כחלק מהמרחב ולא כבעיה שיש לפתור, ועיצוב כיכר הנביאים כמרחב המכיל בו-זמנית תנועת סחורות, הסעדה, ישיבה ועלייה לרגל – כל אלה נעשו בתהליך של "משא ומתן יומיומי" עם עשרות גורמים, משלטונות העיר ועד אחרון הרוכלים. הפרויקט אינו מנסה לחסל את המתחים הרבים הפועלים במרחב הזה – מזרח ומערב, קדוש וחילוני, מקומי ואוניברסלי – אלא מכיר בהם ומתרגם אותם לתכנון. התגובות בשטח – אנשים יושבים, עסקים מתחדשים, תמונות מתפוצות ברשתות – הם המדד האמיתי.

עיצוב, אסתטיקה וקונספט הפרויקט מבוסס על קונספט תכנוני חד וברור: הרחבת "החגורה הירוקה" ההיסטורית שעיצבו התכניות המנדטוריות סביב חומות העיר העתיקה, והפיכתה ממרצועת חיץ סגורה למרחב אורבני חי. הרחוב הפך לפארק ליניארי: מדרכות שהורחבו ל-9 עד 15 מ', שדרת עצים כפולה, כיכרות, מזרקות ומרחבי ישיבה – כל אלה הופכים את ציר סולטאן סולימאן והנביאים ממסדרון רכבתי לשדרה נינוחה ומגדירה. הריצוף, הגינון, שיקום חזיתות הבניינים והסדרת הרוכלות המקומית מרכיבים יחד שפה עיצובית אחידה שמכבדת את הסביבה ומוסיפה עליה.

חדשנות ויצירתיות החדשנות כאן היא בראש ובראשונה תפיסתית: התכנון מסרב לראות ברחוב האינטנסיבי של מזרח ירושלים חסם שיש להרחיקו מן החומות, ובמקום זאת הופך אותו לחלק אינטגרלי מ"החגורה הירוקה". פיצול ושינוי מרכזי התחבורה הציבורית שאפשרו את צמצום נתיבי הרכב – פעולה הנדסית-תכנונית שדרשה מו"מ מורכב עם גורמים רבים – הם עצמם כלי עיצובי שהגדיר מחדש את קו התפר. כמו כן, ההתמודדות עם הסדרת הרוכלות המקומית כ"אלמנט מרכזי בחיים העירוניים" ולא כבעיה שיש לסלק, היא גישה נדירה ויצירתית בתכנון מרחב ציבורי ישראלי.

מענה לאתגרים סביבתיים / חברתיים / אחרים הפרויקט מתמודד עם אתגר חברתי מורכב ביותר: יצירת מרחב ציבורי איכותי במרחב שבו פועלים בו-זמנית קודש וחול, עתיק ועכשווי, מסחר ועלייה לרגל, תחבורה

ושוטטות. תהליך התכנון היה "משא ומתן יומיומי" עם כל הגורמים – מהעירייה והמשטרה ועד אחרון הסוחרים והרוכלים. התוצאה היא מרחב שמכיר במתחים הקיימים ומתרגם אותם לתכנון ולא מנסה לחסל אותם, גישה שנדירה ותובענית במיוחד בהקשר הירושלמי.

מעגלי השפעה מרחבית על הסביבה והנוף הפרויקט משנה את ההגדרה המרחבית של אחד מאתרי המורשת הרגישים בעולם – המרחב הצמוד לחומות ירושלים. מחגורה ירוקה שהפרידה בין העיר העתיקה לעיר המודרנית נוצרה יחידה מרחבית אחת המחברת בין שתי הדפנות. ברמה הרחבה יותר, הפרויקט הוכיח שניתן לשדרג את אחד מצירי התנועה האינטנסיביים של מזרח ירושלים בצורה שתהיה רלוונטית לכלל האוכלוסייה – המקומית, התיירותית, הדתית והאזרחית – ומכך נגזרות השפעות כלכליות וחברתיות שניכרות בהתחדשות עסקים ובהשתלטות חיובית על המרחב.

חויית המשתמש ההצלחה של הפרויקט נמדדת בכך שאנשים עצרו. הרחוב שהיה מסדרון לעבור בו הפך למקום לשהות בו. מרחבי ישיבה מוצלים לצד כיכרות פעילות, גן ורדים ומדשאה בכיכר הנביאים, פרגולה, מזרקת מים – כל אלה מזמינים שהייה שלא הייתה אפשרית לפני השינוי. התגובות ברשתות החברתיות (בעברית ובערבית) ועדויות סוחרים מקומיים על החזרה ל"ימים הטובים" מצביעות על כך שהפרויקט השיג מה שתכנון עירוני אמיתי אמור להשיג: שינוי של ההתנהגות היומיומית של אנשים במרחב.
